

Некіт К. Г.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук*

ЩОДО ВІДМІННОСТЕЙ ДОВІРЧОЇ ВЛАСНОСТІ У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОМУ ПРАВІ

Закріплення українським законодавством можливості виникнення з договору управління майном права довірчої власності (ч. 2 ст. 1029 ЦК України) надає актуальності аналізу цього поняття та співвідношенню української моделі довірчої власності з англо-американським трастом, який досить часто розглядається як прообраз інститутів довірчого управління та довірчої власності у країнах пострадянського простору. Для виявлення особливостей довірчої власності за українським цивільним законодавством спробуємо порівняти правове регулювання відносин довірчої власності в Україні та відносин трасту.

Наведена задача, проте, ускладнюється тим фактом, що, закріпивши можливість передачі майна в довірчу власність, український законодавець не розкрив сутності цього правового явища. Спочатку цивільним законодавством України було закріплено поняття права довірчої власності на іпотечні активи. У ч. 1 ст. 26 Закону України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» від 19 червня 2003 року довірча власність визначалась як особлива форма договірних майнових відносин, яка регулює розпорядження платежами за іпотечними активами, переданими установником у володіння, користування і розпорядження управителю. Проте згодом дане положення було відмінено Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 15 грудня 2005 року.

Таким чином, легальне визначення довірчої власності в українському законодавстві на сьогодні відсутнє. У доктрині право довірчої власності визначається як належне довірчому власнику право власності на визначене майно, обтяжене обов'язком його здійснення з метою і з обмеженнями, встановленими договором управління майном чи законом (Майданик Р. А. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття) // Українське комерційне право. – 2004. – № 5. – с. 57).

Так само і поняття трасту в британському законодавстві легально не закріплено. Аналіз доктринальних підходів до визначення трасту дозволяє дійти висновку, що сутність довірчої власності (трасту) в англо-американському праві зводиться до передачі засновником трасту, який є власником майна (settlor), свого майна іншій особі – довірчому власнику (trustee) для управління на користь вказаної засновником особи або осіб – бенефіціара (beneficiary), або для досягнення визначеної засновни-

ком трасту спеціальної мети. Таким чином, відносини трасту включають три суб'єкти: засновника, трасті і бенефіціарія. Проте учасниками трасту можуть бути і дві особи у тому випадку, коли засновник призначає бенефіціарієм самого себе (Ієвіня О. А. Траст (довірча власність) в англо-американському праві // Нотаріат для вас. – 2008. – № 12. – с. 14).

При аналізі правового регулювання трасту в англійському праві особливу увагу необхідно звернути на його специфіку, що відрізняє даний інститут від довірчої власності в країнах романо-германської правової сім'ї, до яких відноситься і Україна. В англійському праві історично склалося так, що при встановленні трасту виникають фігури двох власників – довірчого власника, який розглядається як «власник за загальним правом» і бенефіціара, що є «власником за правом справедливості». При цьому частина правоможностей, а саме правоможності розпорядження та управління виокремленим майном, належить одній особі (довірчому власнику), а інша частина правоможностей – отримання вигод від експлуатації майна – іншій особі або особам (бенефіціарам). Юридично ця конструкція опосередковується тим, що титул за загальним правом (legal title) щодо майна переходить до довірчого власника, і весь тягар власності покладається на нього, а титул за правом справедливості (equitable title) передається бенефіціару.

Специфіка трасту обумовлена історією розвитку англійського права. Наслідком поділення англійського права на загальне право і право справедливості є можливість існування «розщепленої» власності. Якщо в континентальній правовій системі право власності розглядається як абсолютне і неподільне, що поєднує в собі «тріаду» правоможностей (володіння, користування і розпорядження), то в англійському праві принцип неподільності правоможностей, що входять до складу права власності, відсутній (Жданов А. А. Возникновение и эволюция доверительной собственности в Общем праве // История права и государства. – 2001. – № 7. – с. 34-36).

Наслідком неможливості «розділення» власності в континентальному праві є неможливість «імплантації» у нього трасту в тому стані, у якому він існує в англо-американському праві. Тому в країнах романо-германської правової сім'ї, у тому числі і в Україні, інститут довірчої власності набуває специфічних рис. У вказаних країнах у таких випадках звертаються до інституту довірчої власності в іншому, «континентальному» її розумінні, коли «розщеплення» власності не відбувається, і у відносинах довірчої власності фігурує лише один юридичний власник – довірчий, який використовує передане йому майно з певною метою, після досягнення якої право власності на це майно переходить до первинного (фактичного) власника – засновника.

Отже, українська модель довірчої власності тим і відрізняється від класичного англо-американського інституту траста, що в цьому випадку не виникає «розщепленої власності». При передачі майна довірчому власнику в останнього виникає і особливе право на нього – право довірчої

власності. При цьому довірчий власник є єдиним суб'єктом речового права на передане майно, установнику довірчої власності і вигодонабувачеві належать лише зобов'язальні права. Інтереси установника забезпечуються за допомогою обтяження майна, переданого в довірчу власність, низкою обмежень і цільовим призначенням (Майданик Р. А. Природа довірчої власності як особливого об'єкта цивільних прав за законодавством України // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2005. – № 8 (46). – с. 18). У такому варіанті довірча власність цілком відповідає принципам континентальної правової системи, і може ефективно існувати в українському законодавстві, про що свідчить досвід зарубіжних країн континентального права (ФРН, Франція).

Орзін Ю. Г.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент*

ЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «НОТАРІАЛЬНА ДІЯ» В КОНТЕКСТІ НОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ТА ЇХ ОБТЯЖЕНЬ

З 01.01.2013 року набула чинності принципово нова система державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень у зв'язку з чим нотаріуси (державні та приватні) як спеціальні суб'єкти державної реєстрації прав набули додаткових повноважень. Зокрема, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 9 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» (далі – Закон) – Нотаріус як спеціальний суб'єкт здійснює функції державного реєстратора, крім передбачених п. 4 та 6 частини другої ст. 9 цього Закону. Крім того, відповідно до абз. 2 та 3 ч. 5 ст. 3 Закону державна реєстрація прав власності, реєстрація яких проведена відповідно до законодавства, що діяло на момент їх виникнення, під час вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва проводиться нотаріусом, яким вчиняється така дія; Державна реєстрація прав у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном, об'єктом незавершеного будівництва проводиться нотаріусом, яким вчинено таку дію.

Виходячи зі змісту цитованих норм Закону слідус, що нотаріус як спеціальний суб'єкт виконує функції державного реєстратора речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень або під час вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном або у результаті вчинення нотаріальної дії з нерухомим майном. Таким чином, якщо нотаріальна дія з нерухомим майном не вчиняється – нотаріус не має права користуватися державним реєстром речових прав на нерухоме майно.

Діюче законодавство України не містить визначення поняття «нотаріальна дія з нерухомим майном», більш того, у діючому законодавстві від-